

ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто сутність економічної ефективності. Узагальнено поняття ефективності господарської діяльності підприємства. Запропоновано показники ефективності діяльності з урахуванням специфіки сільськогосподарських підприємств.

Аннотация. Рассмотрена сущность экономической эффективности. Обобщено понятие эффективности хозяйственной деятельности предприятия. Предложены показатели эффективности с учетом специфики сельскохозяйственных предприятий.

Annotation. Essence of economic efficiency is considered. The concept of efficiency of economic activity of enterprise is generalized. The indexes of efficiency taking into account the specifics of agricultural enterprises have been proposed.

Ключові слова: ефективність, ефект, результативність, витрати, сільськогосподарське підприємство.

Сучасні ринкові умови господарювання потребують від підприємств підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції і послуг на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу. В умовах кризи для забезпечення економічної стабільності та розвитку підприємства змушені постійно контролювати і підвищувати економічну ефективність своєї діяльності.

Поняття ефективності як економічної категорії достатньо досліджувалось у вітчизняній і в зарубіжній економічній літературі. Ці питання розглядалися у працях Пономаренка В. С., Гондаревої І. В., П. Малишева, І. Шиліна, М. Бора, Л. Костіна, Савіцької Г. В. та ін. [1 – 3]. Проте ряд питань щодо формування показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств потребує подальшого теоретичного та практичного обґрунтування. У кризових умовах потрібно використовувати показники, які найбільш детально відображають ситуацію в економічній діяльності сільськогосподарського підприємства [4].

Метою даного дослідження є теоретичне узагальнення поняття "ефективність" та обґрунтування показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Вивчення літературних джерел показало, що однозначної думки щодо визначення ефективності господарської діяльності в економічній науці не існує. Науковці, економісти трактують ефективність по-різному.

На думку Мочерного С. В., "ефективність – це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту, які визначаються як відношення ефекту, результату від витрат, що забезпечили цей результат" [5]. Однак при цьому автор не зазначає, як формуються витрати та результати від соціальних, екологічних заходів, що не завжди мають кількісну оцінку.

Новожилов В. В. вважає, що економічна ефективність є співвідношенням результатів і затрат на їх отримання [6]. Це визначення подібне до визначення Мочерного С. В., однак автор не зазначає вид робіт, процесів, явищ, через які виникають витрати та результати.

Хачатуров Т. С. вважав, що ефективність суспільного виробництва відображає взаємообумовленість затрат суспільної праці, затраченої на виробництво, та отриманого від цього суспільством економічного і соціального ефекту, тобто кінцевого результату у вигляді матеріальних благ та інтелектуальних цінностей, необхідних суспільству для його розвитку [7]. Дане визначення повною мірою відображає сутність поняття "ефективність", враховуючи як економічну, так і соціальну ефективність.

Таким чином, економічна ефективність господарської діяльності – це співвідношення отриманого результату (ефекту) і витрат або ресурсів, що зумовили даний результат. Можливі три варіанти зміни цього співвідношення – зростання, стабілізація і зниження. У першому випадку додатковий ефект перевищує додаткові витрати, ефективність зростає і вкладені засоби забезпечують розширене відтворення; у другому – ефективність залишилася сталою і можливе лише просте відтворення; у третьому варіанті додатковий ефект менше додаткових витрат – це означає, що інтенсифікація здійснюється неефективно [8].

Ефективність сільськогосподарського виробництва має свою специфіку, вона залежить, у першу чергу, від ефективності використання всіх його ресурсів, що є чинниками виробництва. До них відносять: землю, капітал, працю і підприємливість. У даній проблематиці чинником виробництва є природні ресурси. У першу чергу, це землі сільськогосподарського призначення. Тому одними з головних показників ефективності господарювання є валова продукція, валовий прибуток і прибуток, отримані з одного гектара сільськогосподарських угідь, ріплі або посівів [9].

Узагальнюючими показниками ефективності господарської діяльності [3; 6; 7; 9] з урахуванням специфіки сільськогосподарського підприємства є:

Рівень інтенсивності розвитку – відношення суми основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення та виробничих затрат, без урахування амортизації основних фондів до площі сільськогосподарських угідь.

Вартість виробничих фондів (основних і оборотних) на один гектар сільськогосподарських угідь – відношення

суми виробничих оборотних фондів і основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь.

Вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення з розрахунку на 1 гектар земельної площі – відношення основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь.

Сума поточних виробничих витрат сільського господарства – відношення виробничих затрат до площі сільськогосподарських угідь. Показник вимірюється в гривнях на 1 гектар сільськогосподарських угідь.

Урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин, затрати праці на 1 центнер продукції, витрати кормів на 1 центнер продукції (у тваринництві), собівартість одиниці продукції, прибуток з розрахунку на 1 гектар посіву чи одну голову худоби, рівень рентабельності.

Поголів'я корів, голів; річний надій від корови – у кілограмах; поголів'я, яке обслуговує один працівник ферми; кількість закріплених за дояркою корів; енергоозброєність праці; затрати праці на корову за рік і на 1 центнер молока – у людино-годинах; капітальні вкладення в механізацію в розрахунку на 1 тварину – у гривнях; річні експлуатаційні витрати на корову і на 1 центнер молока – у гривні; рівень рентабельності виробництва молока [3].

Загальний збиток від загибелі врожаю на всій площі посіву, який розраховується як добуток вартості середньорічної врожайності з 1 гектара сільськогосподарської культури та загальної площі посіву культури. Показник має вартісний вимір.

Потрібно зазначити важливість урахування специфіки окремих видів рослинництва та тваринництва. Для порівняння економічної ефективності виробництва окремих видів продукції рослинництва використовують такі показники: виробництво валової продукції рослинництва в розрахунку на 1 гектар посіву; на одного середньорічного працівника; на 1 гектар виробничих витрат; валовий та чистий дохід і прибуток на 1 гектар посіву (на 1 людино-годину), на 1 гривню виробничих витрат; рівень рентабельності виробництва.

Для порівняння економічної ефективності виробництва окремих видів продукції тваринництва використовують такі показники: виробництво валової продукції тваринництва (гривні) з розрахунку на 1 умовну худобу, на 1 людино-годину, на 1 гривню; розрахунок на 1 гривню виробничих витрат, валовий та чистий дохід і прибуток на 1 умовну худобу, на 1 людино-годину, на 1 гривню виробничих витрат; рівень рентабельності виробництва [10].

Поряд з визначенням економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на рівні галузей, підприємств та окремих продуктів визначають економічну ефективність різних заходів. Здійснення агротехнічних і зооветеринарних заходів, упровадження досягнень науки та передової практики зумовлюють необхідність визначення їх економічної ефективності та прогнозування можливих наслідків для економіки сільськогосподарських підприємств [11].

Економічну ефективність вирощування нових сортів сільськогосподарських культур визначають порівнянням їх із районованими, які виступають тут як своєрідний стандарт. Новий сорт і стандарт порівнюють за середньою врожайністю культури протягом 3 – 5 років. При цьому враховують основну і побічну продукцію, визначають їх поживну цінність у центнерах кормопротеїнових одиниць. Крім того, визначають затрати праці (у людино-годинах) на 1 гектар посіву та 1 центнер кормопротеїнових одиниць; порівнюють також виробничі затрати на 1 гектар посіву культури і собівартість 1 центнера продукції; ціну реалізації та чистий дохід (прибуток) з 1 гектара посіву, а також рівень рентабельності, виражений у процентах [9].

Таким чином, за результатами дослідження була узагальнена сутність економічної ефективності діяльності підприємств, запропоновані показники ефективності з урахуванням специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств. В умовах практичної господарської діяльності це дозволить підвищити ефективність управлінських рішень щодо активізації діяльності сільськогосподарських підприємств.

Наук. керівн. Усенко Н. М.

Література: 1. Гонтарева І. В. Оцінка результативності діяльності підприємства / І. В. Гонтарева // Економічний вісник НТУУ "КПІ". – 2011. – № 74. 2. Пономаренко В. С. Проблема оцінки системної ефективності функціонування та розвитку підприємства / В. С. Пономаренко, І. В. Гонтарева // Економіка розвитку. – 2011. – № 1(57). – С. 5–8. 3. Серова Е. В. Аграрная экономика : учебник для студентов экономических вузов, факультетов и специальностей / Серова Е. В. – М. : ГУ ВШЭ, 1999. 4. Предеин Д. Б. Агроркетинг / Предеин Д. Б. – М. : Москва, 2002. – 24 с. 5. Економічний словник-довідник / за ред. С. В. Мочерного. – К., 1995. – 519 с. 6. Новожилов В. В. У истоков подлинной экономической науки / Новожилов В. В. – М. : Наука, 1995. – 234 с. 7. Хачатуров Т. С. Эффективность капитальных вложений / Хачатуров Т. С. – М. : Экономика, 1979. – 336 с. 8. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК : учебник / Г. В. Савицкая. – Мн. : Новое знание, 2005. – 736 с. 9. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с. 10. Булатов А. Рыночные отношения в АПК: особенности и проблемы становления (спецкурс) / Булатов А. // Российский экономический журнал. – 1996. – № 11–12. 11. Свободин В. А. Оценка финансового положения сельскохозяйственных предприятий / Свободин В. А., Свободина М. В. // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 1995. – № 5. – С. 23–25. 12. Минаков И. А. Экономика отраслей АПК / И. А. Минаков. – М. : Колос, 2004. – 412 с.